

KIS SZENT TERÉZ MISZTIKÁJA

IRTA: P. ERNŐ, A SANCTA TERESIA O. C. D.

Tisztázzuk talán előbb a fogalmakat.

A legtöbb ember lelkében ez a szó : misztika, olyanféle gondolatokat ébreszt, mintha valami bűbájosságról, vagy legalább is valami olyanféle csodás jelenségekről volna szó, amilyenektől duzzad a kis Abuardi Miriam élete. Pedig hát, bár ez utóbbi igen nagy misztikus volt, nála sem az a lényeg, hogy úgy kellett őt lecsalni a hársfáknak lenge csúcsairól, sem pedig az, hogy elragadtatásaiban felvette IX. Pius pápának arcvonásait. Ez mind csak kísérő tüne-mény, mely a természetfölöttiekkel való benső kapcsolatból, az Istenséggel való szoros egyesülésből ered. A fő mindig a *theologia mystica*, vagyis a titok-zatos istentudomány : Istennek nem természetes úton, nem a teológiai elő-adások hallgatása, sem pedig a nagy hittudósok könyveinek tanulmányozása, hanem az imádságban nyert, közvetlen benső, kegyelmi oktatás útján való megismerése. Ez gyakran történik csodás tünetek kíséretében, de el lehet azok nélkül is. Éppen azért a magasabb lelki életet nagyon is jól elképzelhetjük minden rendkívüliség nélkül, ellenben a mondott értelemben felfogott misz-tikát a kármelita iskola az életszentség exigenciái közé sorozza.

A szent bizalmasa Istennek. Már most, tekintve, hogy az Úr teremtményeivel nagyon is emberi módon bánik, alig képzelhető, hogy azon bizalmas társalgás folyamán, melyet a szent Ő Isteni Felségével az ima mélységeibe elmerülten folytat, az Úr el ne ejtsen előtte egy-egy szót olyan dolgokról, mint például a jövőről, vagy más, őt érdeklő lelkek állapotáról, stb., amelyek természetes módon nem tudhatók. S íme ezzel megvan a jövőndőlés és a lelkekbe látása adománya. Azt is értjük, mert hiszen magunk is úgy tennénk Ő Szent Felsége helyében, hogy mikor az az ő drága kis teremtménye csak úgy izzik az Őiránta való szeretettől, mindenható karjaiba kapja s fölemeli a földről a levegőbe s megvan a levitáció tüne-ménye. Vagy hogy az ő kedvéért csodát tesz, beteget gyógyít. Nem tennők-e meg vajjon ezt mi is, valaki-nek kedvéért, aki bennünket olyan lángolón szeret? Természetesen, ha olyan könnyen tehetnök, mint ahogy teheti az Úr. De meg azután, ne feledjük, hogy Ő Szent Felségének öröme telik abban, hogy az ő kis barát-jának hitelét más emberek szemében emelje s így, ha a körülmények egyébként alkalmasak reá, például, ha csodahívó környezetben van, akkor könnyen tetet vele csodás dolgokat. Hitetlen környezetben nem igen, mert hiszen nem akarja szeretetének ezeket a gyöngéd bizonyítékait gúnynak kitenni ; nem akarja kutyák elé vetni a szent dolgokat és a gyöngyöket a ser-tések elé dobni.

Egyik hitszónok olyan szépen fejtette ki a multkor a szószéken, Kis Terézke tízéves jubileumán, idelent, minálunk, Keszthelyen, hogy milyen kevés a csodahívés akárhányszor még papi körökben is. Azok a tudós teológusok — mondotta —, kik napjainkban is a katedráról és könyveikben olyan szépen bebizon yítják a csodák lehetőségét és tényleges megtörténtét, egyáltalában nem tartanak őket mostanában, a kultúra jelenlegi magaslatain, idő-szerűeknek s egyenesen idegesek lennének, ha nekik maguknak, személyesen kellene valami csodálatos eseménnyel kontaktusba kerülniök.

Ezzel ellentétben a mi jó népünkben, igaz, van csodahívés elég, de abban meg igen gyakran nincs köszönet. Legtöbbször átcsap a babona terére.

Egyszóval, a mi Urunknak Istenünknek van oka arra, hogy a csodás misztikus jelenségek terén a mi korunkban tartózkodóbb legyen. Tekintettel kell lennie az előbb említett körök idegeire s az utóbbiaknak babonás hajlamaira. Nem csoda tehát, hogy egy teljesen modern s egészen a mi korunkba illő szentnek, Kis Terézke, életében annyira szükösen bánt a misztikus rendkívüliségekkel. Mikor Rómában annak idején, ha nem csalódom, 1911 tavaszán, tárgyalták azt a kérdést, vajjon egyáltalában meg lehet-e indítani Kis Terézke boldoggáavatási pörét, egy kiváló prelátus azzal érvelt ellene, hogy hiszen annak a kis francia apácának életében nincs abszolúte semmi, ami rendkívülinek volna mondható. Mikor ezután audiencián volt Ő Szentségénél, X. Pius pápánál, ez azt mondta neki : «Jegyezze meg magának, Monsignore, hogy lisieuxi Teréz nővérnek éppen abban rejlik a nagysága, hogy minden rendkívüliség nélkül tudott rendkívüli lenni». Magam is Rómában voltam akkor s megbízható oldalról hallottam ezt az esetet.

* * *

Amennyi kézzelfogható és szembeszökő, tehát rendkívüli és csodás misztikus kegyelem van a kis Szentnek életében, annyi akad minden második, vagy harmadik buzgó lelki életet élő, de azért a szentség színvonalán mélyen alul maradó egyénnél is. Vele élünk, társalgunk, tanui vagyunk életének s ezeket a dolgokat nem is sejtjük róla, mert hiszen — okosan — ilyenekről csakis a lelkiatyjának számol be s annak is csak akkor, ha az nem szenved csoda-izonyban, vagy legalább is nem gondolkozik úgy, mint a katolikus lelki életnek és a magyar papságnak az az egyik legkiválóbb tagja, aki — lehet valami tizennégy esztendeje — úgy magyarázta előttem a látomást, hogy az végeredményben pusztá képzelődés, de azért mégis kegyelemnek tekinthető, mert jó irányban befolyásolja az illetőt. — Nesze neked Szent Terézia ! — Vagy pedig az a drága jó kispap, aki 1916-ban, a fribourgi egyetem magyar hallgatóinak önképző körében — hová engem is meghívtak — egy dolgozatot olvasott fel a szentek lélektanáról, melynek facitja az volt, hogy azok a jó szentek végre is nem normális, hanem többé-kevésbé meghibbant emberek . . .

* * *

Kis Terézkénél, ha nem csalódom, a rendkívüli misztikus kegyelmek a következők voltak :

Gyermekkorának misztikus álma a két kis ördögről, akik menekültek tőle s a mosókonyhában rémulően bujtak tekintete elől egy hordóba és végül eszeveszetten eliramodtak. Jelentése, amint ő maga mondja, az volt, hogy a rossz szellem fél az ártatlan gyermeki lélektől.

Egy másik az volt, hogy távollevő édesatyját látta a kertben, megtört s fekete kendővel lefödött arcú aggastyán alakjában feltűnni és ismét eltűnni a bokrok és a fák között. Előre jelentette azt a rettenetes betegséget, melynek folyamán Martin Lajosnak elméjére is teljes homály borult. Hogy miért közölte ezt az Úristen a gyermekkel, annak más okát nem tudnók adni, mint azt, hogy bizalmára méltatta és ezzel a jövőbe való betekintéssel szeretetének különös jelében részesítette ezt az Őneki eljegyzett lelket.

Ott van azután az ő titokzatos betegsége és az ő nagy csodája : a Szűzanya mosolya, mely visszaadta egészségét. És végül az ő kis szívsebzése ott a lisieuxi zárda kórusában. Úgy tudom, ezzel elmondtunk mindent s ha talán nem is, valami jelentékeny dolog nem igen maradt ki. Már pedig *ennyi* misztikus kegyelemben részesült lelkem nem egyet ismerek, sőt olyant is, akinek ennél sokkal többen volt része, anélkül, hogy életszentségről lehetne beszélni nála. Jó lelkek ; buzgók, szó sincs róla ; no de azért a szentség, az erényeknek következetesen hősies gyakorlása s az önszeretetnek teljes megszűnése, stb., stb. hol vannak azok ettől? ! Mert nagy, igen nagy dolog ám szentnek lenni !

Kis Terézkének misztikáját tehát nem a rendkívüli, külső misztikus jelenségek terén kell keresni. Azok nála elhanyagolható mennyiségben vannak. Ennek ellenére ő a legnagyobb fokban misztikus lélek. Misztika tekintetében nem áll mögötte — szerény nézetem szerint — még a Kármel nagy misztikusainak, Szent Teréziának és Keresztes Szent Jánosnak sem. Irodalmi hagyatéka sokkal kisebb ezekénél, de azért az ő kis önéletrajza olyan csodálatos kincsbányája a misztikus istentudománynak, hogy akárhányszor olvassuk újra, mindig más és más mélységek tárulnak fel benne előttünk.

Ha nem csalódom, az első célzást belső, misztikus életére e sorokban kell keresnünk, melyek ötesztendőskorának emlékeiről szólnak : «Igen szép napok voltak számomra azok, melyeken *az én drága királyom*, — így szoktam nevezni édesatyámat — magával vitt halászni. Olykor magam is megpróbáltam fogni valamit az én kis horgommal, de legtöbbször szívesebben ültem félre a virágos pázsiton. Ilyenkor igen mély gondolatok foglalkoztattak s anélkül, hogy tudtam volna, mi az elmélkedés, a lelkem valódi belső imába merült. Hallgattam a távoli morajt s a szellő suttogását. Néha fülemig jutott a városban játszó katonazenének néhány homályos akkordja s szeliden elméláztatta lelkemet. *A föld száműzetés helyének tünt fel előttem s álmaim az égben jártak*».

Tudnunk kell természetesen, hogy a kis leány nem sokkal azelőtt vesztette el édesanyját, kit rajongva szeretett s hogy ez a haláleset mély sebet

ejtett szívéen. De meg azután, hogy egy rendkívül koraérett s igen éles elméjű gyermekkel van dolgunk. Ezek a körülmények készítették elő a talajt a misztikus isteni kegyelmek számára. Az ötesztendő kis Terézke tehát máris odaül, lelke mélyén bethániai Mária módjára az isteni Mester lábaihoz s hallgatja annak csodálatos, hangtalan, mélységes tanítását.

Ez a *theologia mystica*. Ez az, amit — Nagy Szent Terézia szerint — nem lehet senkinek megmagyarázni, aki azt sajátmagán nem tapasztalta. De nehéz is beszélni róla, mert földi szavak csak igen tökéletlenül földik fogalmait. Lehet valaki kiváló teológus, lehet nagynevű egyetemi professzor, akinek dogmatikai mélységét ország-világ csodálja, anélkül, hogy halvány sejtelve volna erről a titokzatos istentudományról. Még az sincs kizárva, hogy magas színvonalú előadásokat tart a misztikusokról és a misztikáról s még csak nem is konyít a dolog lényegéhez. Ellenben, ha valakinek, aki kenyerének javát teológiai tanulással és tanítással töltötte, egy szép napon, Isten különös kegyelméből van része abban a benső imában, melyet Kis Terézke már ötesztendő kora óta gyakorolt, akkor úgy van vele, mint az az evangéliumi kereskedő, aki csodaszép igazgyöngyre talált s eladta mindenét, hogy megvehesse. Belátja, hogy addigi tudása semmi sem volt ahhoz képest, amelyet ez a kegyelem nyújt s legfeljebb alapul szolgálhat az isteni dolgoknak összehasonlíthatatlanul mélyebb megértéséhez.

A közönséges hittudomány és a misztikus teológia úgy viszonylanak egymáshoz, mint forrásaik, illetve eszközlők, tudniillik az emberi elme és az Úristen. A hittudomány egy önmagában véve rendkívül érdekes szakma, mely azonban művelhető minden különösebb bensőség, minden a gyakorlatba való intenzívebb átvitel, sőt, mondjuk ki nyíltan, minden hit nélkül. 1917 tavaszán, Svájcban, a saint-maurice-i apátságban együtt ebédeltem valami nyolc vagy tíz protestáns teológussal, a lausanne-i egyetem hallgatóival, akik azért kívántak katolikus hitre térni, mert tanáraik, — mind hírneves protestáns hittudósok — Istennek még a létét is tagadták. Ugyanez elképzelhető katolikus hittudósoknál is. Igaz, hogy katedráját nem tarthatná meg, ha ilyesmit hirdetne, de bensőleg lehet hitetlen. Tudománya ebben nem gátolja.

Igazi, hiteles misztikus teológiánál — mert hiszen tudjuk, van ördögi is — az ilyesmi teljesen ki van zárva, mert azt Isten iránti lángoló, szenvedélyes szeretet lengi át, alapja pedig a mélységes, ragyogó hit, melynek szükségképpen erényes életben kell nyilvánulnia. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a misztikának nincsenek zátonyai. Görresnek a misztikáról írt klasszikus műve két vastag kötetben számol be róluk.

* * *

A misztikus léleknek egyik alapvető sajátága, mely mélységes hitéből fakad, az, hogy Istennek közvetlen belenyulásait látja olyan dolgokban, melyek a közönséges elme előtt véletlenszámba mennek. Ez a hit rendkívül fokozza

benne az istenszeretetet, mert hiszen mennyei Atyjának gyöngéd figyelmeségeit tapasztalja lépten-nyomon s azok minduntalan felidéznek benne a gyermeki hála és vonzalom érzéseit *s folytonos érintkezésben tartják őt Istenével*. Mindenben Isten kezét látja. Minden Istenre emlékezteti őt. Ez volt Kis Teréz-kénél is egyike a legelső igazságoknak, melyeket az ő lelke mélyének misztikus egyetemén, az édes Jézus katedrójáról hallott és megtanult. Jegyezzük meg mindjárt azt is, hogy ez a misztikus tanulás teljesen és a leghatározottabban gyakorlati, vagyis olyan, melyet az illető lélek azonnal és következetesen megvalósít egész gondolkodásában és viselkedésében. Mert hiszen *Istennek szavai teremtő szavak*, vagyis létrehozzák értelmüket. Ha tehát az isteni Mester a lélek mélyén vele társalgó gyermekének azt mondja, hogy ilyennek meg ilyennek kell lenned, akkor az csakugyan olyanná lesz és olyan marad, mindaddig, amíg csak, szabadakarattal visszaélve, erőszakosan nem szakítja ki magát Istennek ölelő karjaiból. Azért a hirtelen történt s amellet maradandó átalakulás, vagyis egy Pál-fordulása, mindig misztikus kegyelmeket gyaníttat. Igaz, hogy aszkézissel, vagyis erénygyakorlati úton is el lehet érni, de az sokkal lassabban megy.

Ezt a gondolatot azért ismételtetjük különböző formában, mert le akarjuk szögezni, hogy mi Kis Terézke misztikájának lényegét nem a nála amúgy is csekély számban előforduló rendkívüli jelenségekben látjuk, hanem *ebben a titokzatos belső oktatásban*, mely a lisieux-i zárda-iskola «kis doktorát» arra képesítette, hogy önéletrajzában olyan csodálatos biztossággal tudjon beszélni hitünknek legelvontabb titkairól, a maga életét pedig olyan rendkívüli bölcseséggel irányítsa kizárólagosan az örök értékű javakra.

A lisieux-i Kármelben kilenc éves korában tett egyik látogatásáról ezeket mondja: «Ezen nap reggelén az a kérdés foglalkoztatott, hogy vajjon milyen nevet fogok majd a zárdában kapni. Tudtam ugyanis, hogy van a nővérek között egy Jézusról nevezett Terézia, azt pedig lehetetlennek tartottam, hogy elvegyék tőlem szép keresztnevemet. Egyszerre csak eszembe jutott a kis Jézus, kit én annyira szerettem s azt mondtam magamban: «Ó, milyen boldog volnék, ha a Kisded Jézusról nevezett Teréziának hívnának». Arra természetesen volt gondom, hogy ebbeli vágyamat senki előtt el ne áruljam. S íme, társalgás közben, a perjelnö anya egyszerre csak így szólt hozzám: «Ha majd belép közénk, kis leányom, a Kisded Jézusról nevezett Teréznek fogjuk hívni». Nagyon megörültem s gondolatainknak ezen találkozását úgy fogtam fel, mint az én szerelmes Kis Jézusomnak gyöngéd kedveskedését. Ugyanígy fogja fel azt a rendkívüli havazást is, beöltözése napján. Hasonlóképpen a kereszteteket is, melyeket az Úr, szerinte, kényszerűségből küld, szeretett gyermekére, bár nézni is alig tudja szenvedéseit.

Nem volna lehetséges túlbecsülni ennek a megismerésnek fontosságát és a lelki életre való kihatását; természetesen csakis akkor, ha az teljesen gyakorlati. Mert hiszen elméletben sokan tudják s a szószékekről is hirdetik, de vajjon

nem hazudtolja-e meg ezt a felfogást az a rengeteg panasz és kesergés, ha keresztéről van szó s az az Istenről való megfélelkezés, ha örömben van részünk? Kis Terézke annyira átvitte a gyakorlatba ezt az elvet, hogy még csak a melegről, vagy hidegről, vagy rossz időről sem tett volna soha megjegyzést, sőt forró nyári napokon még az arca verejtékét is rejtve és sebtében törülte le, nehogy az Úristen azt higgye, mintha panaszkodni akarna miatta. Az újoncnövendékeket is óva intette attól, hogy például nagy hidegben összedörgöljék a kezeiket, vagy más egyéb módon mutassák ki, hogy fáznak. Ilyen részletekre terjedő gyakorlati átvitelt csakis Istennek teremtő szavakkal adott benső tanítása képes megmagyarázni s ez az igazi misztika. A damaszkuszi úton is nem a villámcsapás volt a misztika, hanem az a benső, teremtő, isteni szózat, mely Sault Szent Pállá alakította át. Ilyen átalakulásokat pusztán elméleti megfontolások nem képesek létrehozni, sőt még a közönséges isteni kegyelem sem. Az ilyesmihez rendkívüli kegyelemre van szükség. Rendkívüli kegyelemre — ismételjük — de nem rendkívüli tüneményekre és jelenségekre. Azok lehetnek igen érdekesek, de nem lényegesek.

* * *

Kutassunk tovább olyan igazságok után, melyeket nézetünk szerint Kis Terézke misztikus úton ismert meg. Ilyen például a következő :

Még mindig gyermekkoráról beszélve, elmondja, hogy mivel nem igen volt hajlama a játékra, igen szeretett olvasni «Ami olvasmányaimnak — mondja ő — reám gyakorolt benyomását illeti, meg kell vallanom, hogy mikor bizonyos lovagias tettekről olvastam, gyakran megfélelkeztem a köznapi életnek prózai voltáról. Így például a francia hősnőknek, de főleg a tiszteltreméltó Jeanne d'Arcnak hőstettei olyan nagy csodálattal töltöttek el, hogy minden áron szerettem volna őket utánozni. Ekkor kaptam meg azt a kegyelmet, melyet mindig a legnagyobbak közé soroztam egész életemben. *Ebben a korban ugyanis még nem részesültem olyan gyakran természetfölötti megvilágosításokban, mint mostanában.*»

Jegyezzük meg jól ezeket az utóbbi szavakat, mert ezek foglalják magukban Kis Terézke egész misztikáját. De halljuk, mit mond tovább.

«Jézus megértette velem, hogy az egyedüli igaz dicsőség az, mely örökké fog tartani s hogy annak eléréséhez nem szükséges, hogy az ember szembezőkö, fényes tetteket vigyen végbe, hanem inkább az, hogy rejtőzzék el mások és önmaga szemei elől, úgy, hogy balkeze ne tudja, mit tesz a jobb. Mikor azután megfontoltam, hogy én dicsőségre születtem s kerestem útját-módját, hogyan tudnám azt elérni, bensőmben azt a kinyilatkoztatást kaptam, hogy az én dicsőségem sohasem fog halandó embereknek szemébe tűnni, hanem abban fog nyilvánulni, hogy szent leszek.»

«Ez a vágy vakmerőnek látszhatnék, ha az ember számba veszi, hogy mennyire tökéletlen voltam akkor s mennyire az vagyok most is, annak elle-

nére, hogy már annyi évet töltöttem a szerzetben. Mindamellettt állandóan éi bennem az a bátorságos bizalom, hogy belőlem *nagy szent* lesz. Nem számítok etekintetben az érdemeimre, mert hiszen azok nincsenek, hanem abban reménylek, aki maga az erény és a Szentség.»

Nem tudom, tisztában vagyunk-e valamennyien a «teremtő szó» fogalmával. Talán nem lesz fölösleges egy kis magyarázatot rávesztegetni. A fogalmát legjobban Szent Terézia és Keresztes Szent János tisztázták. Szerintük Isten szavai abban különböznek az emberiektől, hogy nemcsak jelentenek valamit, hanem jelentésüket létre is hozzák. «*Mondá* Isten : Legyen világosság», s *lőn* világosság. Mikor Szent Terézia lelkében rettenetes lelki szorongatásai közepette megcsendült az isteni szó : «Ne félj», egyszerre tökéletes lelki béke és nyugalom szállta meg, vagyis Isten létrehozta benne a félelemmel ellentétes állapotot. Hasonlóképpen, mikor Kis Terézkeben sorra keltegeti az imént említett magasztos felfogásokat : a földről, mint a száműzetés helyéről, Istennek minden részletre kiterjedő atyai gondoskodásáról s végül az ő életszentségeire való hivatásáról, létrehozta benne a megfelelő gyakorlati beirányításokat, vagyis maradandó fölemelkedést a földiek fölé : tökéletes egyesülést Isten akarásával s végül életszentséget.

Azok a sugallatok, melyeket Kis Terézke érzett, lehettek volna egy korárett elmének és eleven fantáziának termékei, vagy származhattak volna más forrásból, de akkor *nem hozták volna létre jelentésüket*. Hogy valóban Istentől eredtek s így misztikus kegyelmek voltak, azt Kis Terézke egész élete bizonyítja s hitelességükre szent halála és végül boldoggá és szentté avatása tette rá a pecsétet. Az ilyesféle kegyelmek hitelességéről valakinek élete folyamán mindig kockázatos dolog határozottan nyilatkozni. De, ha az illető azoknak megfelelő módon élte le életét, akkor nincs ok kételkedni hitelességükben.

* * *

A tízéves leányka állandóan isteni Mesterének lábainál érzi magát s figyelemmel hallgatja az Ő tanítását. A külső események is ennek a tanfolyamnak szolgálatában állnak. Mikor titokzatos betegségéből való felgyógyulása után édesatyja kíséretében gazdag ismerősök és rokonok látogatásával tölt el két hetet s azoknak kastélyaiban és díszkertjeiben élvezi az előkelő élet örömeit, nemkülönben azt a kényeztetést, becézést és ünnepeltetést, mellyel őt, a feltűnő szépségű, kedves gyermeket, körülveszik és körülrajongják, megjegyzi : «Azt hiszem, Jézus meg akarta velem ismertetni a világot, még a szívemben tett első látogatása előtt, hogy azután annál biztosabban választhassam meg az utamat s annál szabadabban ígérhessem meg Őneki, hogy azon hűségesen ki fogok tartani.»

Ugyanezidőtájt a zárdaiskolában egyik tanítónője azt kérdezi tőle, hogy mivel szokta tölteni otthon a szünnapokat s ő azt feleli : «El szoktam bujni szobámnak egyik szögletébe, melyet könnyen el tudok függönyözni az ágyam-

nak függönyeivel s ott gondolkozom . . .» — «De hát miről gondolkozik?» kérdezte tőle nevetve a jó nővér. «Gondolkozom a jó Istenről ; arról, hogy az élet milyen hamar elmúlik ; az örökkévalóságról ; egyszerűen : gondolkodom.» Azután hozzáteszi : «Most természetesen már megértem, hogy én akkor valószínű szemlélődést végeztem, *melyben az isteni Mester lassan-lassan oktatta a szívemet.*» Ime itt is megint csak előcsillan Kis Terézke misztikája.

* * *

A misztikus élet előíze és előképe a mennyei boldogságnak. Amint ez utóbbiban Istennek színről-színre való látásával együtt jár, illetve abból szükségképpen következik az Istennel való legbensőbb egyesülés, a lángoló és soha többé ki nem alvó szeretet, mely egyakaratot teremt Isten és az emberi lélek között : úgy a földön is a misztikának legfensőbb foka a végleges egyesülés, vagyis a lelki házasság. Hogy annak be kell következnie a szenteknél, az magától értetődik, azonban, hogy életük melyik időpontjában jön létre, azt nem mindig könnyű megállapítani s az ember hajlandó kissé megmosolyogni azokat a tudományos fejtegetéseket, melyeknek tárgya, példának okáért az, hogy Keresztes Szent Jánosnál megvolt-e már a lelki házasság a toledói fogság idején, vagy pedig csak azután következett be.

Ahelyett tehát, hogy Kis Terézke lelkét ilyen vegyelemzésnek vetnők alá, idézni akarjuk azokat a csodaszép sorokat, melyekben első szentáldozásáról számol be.

«Nem akarok s nem is tudnék mindent elmondani . . . Vannak dolgok, melyek azonnal elvesztik zamatjukat, mihelyt a nyilvánosság elé kerülnek. Vannak bensőséges gondolatok, melyeket nem lehet földi nyelven kifejezni, anélkül, hogy azonnal el ne veszítenék mennyei értelmüket.»

«Ó, milyen édes volt lelkemnek Jézusnak első csókja ! Igen, ez igazán szerelmi csók volt ! Éreztem, hogy szeret s én is így szóltam hozzá : «Szeretlek s mindörökre neked adom magamat.» Jézus nem kért tőlem semmit s nem kívánt semmiféle áldozatot. Ő és az ő kis Terézkéje már régóta nézték, jól ismerték és teljesen megértették egymást . . . Ezen a napon találkozásunk nem volt közönséges látogatás, hanem egybeolvadás . . . Nem voltunk többé ketten. Teréz megszűnt lenni, mint az az esőcsepp, mely behull az óceán vizébe. Jézus maga maradt. Úr volt és király a maga házában . . .»

Tizennégy esztendei szent élet, egy gyönyörű halál és az Anyaszentegyház kanonizációja hitelesítették ezeket a szavakat.

Mondjunk-e többet?

Minek? Hiszen ha valaki a mondottak értelmében olvassa az önélet-rajzot ; ha a misztikát abban keresi, amiben keresni kell : akkor be fogja látni, hogy az elejétől végig egyike a legcsodálatosabb misztikus értekezéseknek. Minek azt magyarázni? Minek azt felhigítani saját gondolatainkkal?